

HÁBORÚ ÉS BÉKE JAPÁN MÓDRA

JAPÁN BÉKEPOLITIKÁJA, ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁS ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

A jelenleg hatályos japán alkotmány kimondja: Japán örökre lemond a hadviselés jogáról, nemzetközi viták megoldásához nem használ katonai erőt, és nem tart fenn sem szárazföldi, sem légi, sem vízi haderőt. De mégis hogyan kell mindezt értelmeznünk? E cikkben megpróbálunk átfogó képet nyújtani a japán békepolitika történetéről és a napjainkban a japán belpolitikát nagyban meghatározó alkotmánymódosítás kérdéséről.

AZ ÚJ ALKOTMÁNY SZÜLETÉSE

A második világháborút megelőzően Japán különösen erős haderővel rendelkezett. Nem csoda, hiszen az ország már a Meiji-kor végétől (az 1800-as évek végétől) kezdve törekedett arra, hogy befolyását kiterjessze a Távol-Keleten, és minél nagyobb birodalmat építsen. Az imperialista és militarista Japán Birodalom azonban a második világháborút végül a vesztesek oldalán fejezte be. A harcok során porig rombolt, és két atombomba-támadást is megélt ország ezek után az amerikaiak megszállásával is szembe kellett nézzen. Az Egyesült Államok célja ekkoriban az volt, hogy minél inkább meggyengítse Japánt, hogy az ne tudjon még egyszer háborús konfliktust ki-robbantani. A világháború idején hatályos alkotmány (*dainippon teikoku kenpó*, azaz „a nagy japán császárság alkotmánya”) helyét egy az amerikaiak által szövegezett alaptörvény vette át, melynek három alapelve a népszuverenitás, az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása és a pacifizmus. Ez utóbbit az azóta híressé vált 9. cikkely képviseli, melyet békeklauszula néven ismeri a világ. E törvény cikkben Japán kijelenti, hogy többé nem visel hadat, és nem tart fenn semmilyen haderőt, lemond a háborúzás jogáról. Természetesen ez hatalmas változás volt az eddigi törvényekhez képest, de visszatérve úgy tűnik, a harcokban kimerült és a háborús szörnyűségeket átélő lakosság körében kedvező fogadtatásra talált az új szabály. A későbbi években, amikor lépések történtek e cikkely módosítására, sokan kiálltak a békeklauszula fenntartása mellett.

HADSEREG VAGY NEM HADSEREG?

Ha viszont Japán nem tarthat fenn semmi-féle hadsereget, mégis hogyan biztosítsa saját védelmét? Erre többféle elmélet is született. Az új alkotmány szövege szerint úgy, hogy „Japán bízik a világ békeszerető országainak igazságosságában és jóhiszeműségében”.

Ez persze szép gondolat, de valljuk be, a valóságban ez a bizodalom nem sokat segít, ha valamely állam mégsem lenne békeszerető és igazságos, és az ország ellen törne. Egy másik megoldási javaslat szerint ha mégis támadás éri Japánt, akkor majd az ENSZ segítő kart és védelmet fog nyújtani. A második világháborút követően kibontakozó hidegháború során azonban bebizonyosodott ezen opció valószerűtlensége is (az ENSZ BT, állandó tagjainak vétőjoga miatt, lényegében döntésképtelen volt), Japán közvetlen közelében pedig mindeközben valódi háborús konfliktus is kibontakozott, a koreai háború.

Ekkoriban már az eredetileg a 9. cikkely létrehozó Egyesült Államok a nemzetközi helyzet hatására (a Kínai Népköztársaság létrejötte, a koreai háború) megváltoztatta nézeteit, és partnerként kezdett tekinteni Japánra. 1951-ben megkötötték a japán-amerikai biztonsági szerződést, melynek értelmében az USA védi meg Japánt külső fenyegetés esetén, ehhez pedig katonai bázisokat tarthat fenn Japán területén. Az USA emellett egyre inkább indítványozta, hogy Japán is kezdjen újra fegyverkezni – ez azonban a 9. cikkely miatt nem volt megoldható. Hadsereg helyett 1954-ben létrejött a **Jieitai**, azaz a Japán Önvédelmi Haderő, melynek feladata Japán védelme, illetve a különböző katasztrófahelyzetek esetén történő segítségnyújtás volt. Nem mond el-lent ez egy kicsit az előzőekben leírtaknak? Dehogynem. Ami a Jieitait illeti, különböző jogértelmezések léteznek. Egyesek szerint Japán az alkotmányban az önvédelemről nem mondott le, így az Önvédelmi Erők léte-zése nem alkotmányellenes. Mások szerint viszont egy ilyen jellegű sereg is valódi had-seregnek minősül, vagyis léte jogellenes. Így tehát a jelenlegi japán „hadsereg” egy-szerre hadsereg is, meg nem is.

ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁS PRO ÉS KONTRA

Japán alaptörvénye napjainkban is az 1947-ben életbe lépett alkotmány, melyet ez ide-ig sohasem változtattak meg, így tehát a 9. cikkely szintén hatályban van. A japán bel-politikát és közéletet **Abe Shinzō** minisz-terelnök megválasztása óta az alkotmány-módosítás kérdése uralja. Abe ugyanis elkötelezett híve az alkotmány megváltoz-tatásának, és legfőképpen a békeklauszula átírásának. A miniszterelnök úgy véli, hogy

napjainkban az 1947-es alkotmány már nem tudja megfelelőképp garantálni az or-szág biztonságát. Kína gazdasági és kato-nai erősödése, a két Korea közötti feszült-ség fenyegetést jelent Japán számára is, a 9. cikkely megváltoztatásával viszont Japán többoldalú védelmi szövetségek tagja le-hetne, és szorosabban együttműködhetne például az Egyesült Államokkal. A törvény-

Otakukból lesznek az újoncok?

Úgy tűnik, animével és mangával mindent jobban el lehet adni. 2013 júliusától az Önvédelmi Erők Okayama megyei irodája három mangalánnyal kezdte népszerűsíteni magát. Több ezer naptárat, képeslapot és szórólapot gyártottak, melyen a karakterek szerepeltek, a hatás pedig nem maradt el: a Jieitaiba jelentkező önkéntesek száma a kampány kezdete óta húsz százalékkal megnövekedett! De nem csak Okayama me-gyében találkozhatunk ilyesmivel: az oszakai metró kapaszkodóin is cuki egyenruhás figu-rákkal reklámozzák a sereget.

A Yasukuni-szentély problémája

Ha a békepolitika, a háborúval kapcsola-tos érzelmek és az alkotmánymódosítás a téma, akkor nem mehetünk el szó nélkül a Yasukuni-szentéllyel kapcsolatos botrányok mellett sem. A Yasukuni Tokió belvárosában található sintó szentély, melyet 1869-ben hozott létre a Meiji-kormány, hogy ott a császárpártiak és a sógunpártiak között zaj-lott Bosin-háborúban elesett császárpárti katonák lelkéért imádkozzanak. Később a japán-kínai és az orosz-japán háborúban elesett harcosoknak is itt állítottak emléket.

1952-től, Japán függetlenségének el-nyerését követően bevett szokás volt, hogy a miniszterelnökök évente meglátogatják a szentélyt, 1975-ig pedig maga a császár is nyolc alkalommal járt a Yasukuniban. A nap-jainkban is fennálló problémát az okozta, hogy 1978-ban a szentély vezetősége úgy döntött, hogy a világháborút követő tokiói perben elítélt 14 ún. A-kategóriás háborús bűnöst is felveszi az ünneplendő személyek közé. Ettől fogva Shōwa tennő többet nem kereste fel a szentélyt, és ezt a gyakorlatot folytatja utódja, a jelenlegi császár is.

1978-tól kezdve folyamatosan feszült-séget keltett, ha egy miniszterelnök látó-gatást tett a szentélynél. Az idelátogató kormányfők közül volt, aki azt mondta,

magánszemélyként érkezett, mások pe-dig arra hivatkoztak, hogy nem a háborús bűnösökért, hanem a háborúkban elesett összes japán katonáért jöttek imádkozni. Újabb problémát okoz az is, hogy a háború után létrehozott alkotmány élesen elkülöníti a politikát és a vallást. Így tehát ha egy mi-niszterelnök hivatalos személyként egy sintó szentélyben tesz látogatást, felmerül a vád, hogy alkotmányellenesen cselekszik.

2013-ban Abe miniszterelnök e téren is felborzolta a kedélyeket, hiszen december-ben hivatalos látogatást tett a Yasukuniban. Bár közleményt adott ki arról, hogy sajná-lattal emlékezik a háború borzalmaira, és azért imádkozott a szentélyben, hogy ne történjen meg többé hasonló szörnyűség, a közvélemény nem nézte jó szemmel tettét; a leghangosabban pedig Kína és Dél-Korea tiltakozott.

A Jietai segít a katasztrófahelyzetben

módosításhoz Abénak jelentősen nagyobb mozgástere van, mint elődeinek, hiszen 2006 óta először ismét többségben van pártja, a Liberális Demokrata Párt az or-szágyűlés alsó- és felsőházában egyaránt.

Az alkotmány megváltoztatása azonban így sem egyszerű. A világháborút követő helyzetben a megszállók számára ugyanis cél volt, hogy minél nehezebben lehessen módosítani a törvényt, ezért különböző fékeket építettek a jogszabályba: az alkot-mánymódosításhoz a parlament mindkét házának kétharmados többséggel kell meg-szavazni a módosító javaslatot, ezek után pedig a döntést megerősítő népszavazást kell elrendelni. Abe ezt az akadályt úgy ke-rülné ki, hogy a 9. cikkely módosítása előtt az ezen szabályokat tartalmazó 96. cikkely változtatná meg. Ráadásul mindezekén kí-vül több más, a békepolitikával nem igazán összeegyeztethető lépést is tervez (van, amit már meg is valósított), amivel tovább borzolja bírálói idegeit.

A FEGYVEREXPORT ÉS AZ ATOMMENTESSÉG HÁROM ALAPELVE

Japánban sok helyen találkozhatunk „há-rom alapelvvel”, a békepolitika témaköré-ben a két legfontosabb ilyen a fegyverex-port és az atommentesség három alapelve, melyek szintén a pacifizmus jegyében szü-ltek. Mindkét rendelkezés **Saitō Eisaku** miniszterelnök (1967) nevéhez fűződik. Előbbi alapján Japán nem exportál fegy-verekeket szocialista országokba, ENSZ-em-bargó alatt álló országokba, és nemzetközi konfliktusokban érintett országokba. Utób-bi szerint pedig Japán nem birtokol és nem gyárt atomfegyvereket, illetve nem engedé-lyezi japán területre való telepítésüket. Az atommentesség alapelveivel kapcsolato-san nincsenek is viták, ezt mindenki fenn szeretné tartani, a jelenlegi kormány is. A fegyverexport alapelvein viszont a XX. szá-zad folyamán először szigorítottak (1976-

ban minden országra kiterjesztették a fegy-verexport tilalmát), majd később többször enyhítettek, most pedig az Abe-kormány még jelentősebb enyhítést szeretne eszkö-zölni, lényegében szinte feloldaná a mosta-ni korlátozásokat. Ez a terv is kivívta sokak rosszallását.

REAKCIÓK BELFÖLDÖN ÉS KÜLFÖLDÖN

Az alkotmánymódosítás tervével és az ed-digi békepolitikától merőben eltérő javasla-tokkal kapcsolatosan erősen megoszlanak a vélemények Japánban. Korábban a közvé-lemény-kutatások szerint a többség támo-gatta volna az alkotmány átírását, azonban a békeklauszulához sokan nem szívesen nyúlnának. Jelenleg is gyakran találkozni Japánban demonstrációkkal: egyesek Abe politikája ellen, mások épp mellette tüntet-nek. A 9. cikkely eltörlését ellenzők azzal ér-velnek, hogy Abe militarista politikája ismét háborúba sodorja az országot, csakúgy, mint ahogy ez a második világháború előtt történt. Mások attól tartanak, hogy a kollek-tív önvédelmi jog („külső fenyegetés esetén magunkat is megvédjük és a szövetségese-inket is”) elismerésével olyan konfliktusok rendezéséhez is japán katonákat küldené-nek majd, melyhez semmi közük nincs (pl. az USA háborúi). Sokan pedig úgy vélik, hogy az egész alkotmány-mizéria csak arra kell Abénak, hogy megszerezze az imperia-lista Japán iránt nosztalgikus érzéseket táp-láló szélsőjobboldali szavazók voksát.

Az alkotmánymódosítást pártolók vi-szont Japán megerősödését, érdekérvé-nyesítési képességei növekedését várják a változástól. Kevésbé kiszolgáltatottnak, nagyobb biztonságban éreznék magukat a kínai, illetve észak-koreai fenyegetések-ke szemben, ha tudnák, valódi, ütőképes hadserege van országuknak. Mindezekkel szemben külföldön egyértelműen az ellen-vélemények vannak többségben, legerő-sebben pedig Kína, Dél-Korea és a környe-ző keleti országok bírálják az Abe-kormány politikáját.

Ez a vita tehát még koránt sem dőlt el. Azt, hogy Japán letér-e a béke politikájának ösvényéről, vagy pedig továbbra is pacifista állam marad, valószínűleg csak az elkövet-kezendő évek során fogjuk megtudni.

Hornos Dániel

Tüntetés Abe mellett...

...és ellen